

Zbigniew Wojtasik

Problemy Starego Miasta w Kielcach

Ochrona Zabytków 40/4 (159), 331-332

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbiór pomiarów gromadzony od czasów powojennych w Zarządzie Muzeów i Ochrony Zabytków MKiS w Warszawie – przekazany został w depozyt protokołem zdawczo-odbiorczym 19 listopada 1986 r. do Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Powodem przekazania zbioru był z jednej strony brak możliwości udostępniania i korzystania z pomiarów przez zainteresowanych w ZMiOZ, z drugiej – brak pomieszczeń w Ośrodku Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

Anin – plan miejsca straceń, PT¹
Białowa – projekt pomnika, opis, fot., M
Bolesławiec – pomnik, O
Borzęcin – pomnik, M
Brody – pomnik, O, fot.
Brzozów – pomnik, O, opis
Celestynów – projekt pomnika, O, fot.
Chełmno – pomnik, O
Czaisk – cmentarz pomordowanych O
Czerwonka – pomnik, O
Dębucowa – pomnik, PT
Domahowa – pomnik, O
Dzierżonów – pomnik, O
Giannik Mariański – pomnik, O, PTO, fot.
Głowno – pomnik, M
Głucholazy – pomnik, O
Gniezno – mauzoleum, O, fot.
Goleszów – pomnik, PT, O
Góra Św. Anny – pomnik, M
Gross-Rosen – pomnik, kalka, ołówek, O, M
Inowrocław – kosztorys pomnika, O
Katawice – PO, O
Kazimierz Dolny – cmentarz, O
Kłodzko – pomnik, O, fot.
Komorniki, pow. Działdowo – projekt ogrodzenia miejsca straceń, O
Korolewo – miejsce straceń, O
Kościan, pow. Kalisz – pomnik, O, fot.
Krasów, woj. białostockie – pomnik, O
Krosno – pomnik, O, M
Książki – projekt pomnika, M
Las Szpęgowski – pomnik, O, fot.
Las Wiączyński – pomnik, O
Lipno – pomnik, kalka, ołówek, fot.
Lubartowa – model pomnika pomordowanych, pocztówka
Lublin – pomnik, O
Ludomy – pomnik, O
Lutomiersk – pomnik, O
Łagiewniki – pomnik, O
Łańcut – pomnik, O, fot.

¹ Wyjaśnienia skrótów: M – matryca, O – ozalid, PO – papier-ołówek, PT – papier-tusz.

Wydaje się, że umożliwienie korzystania z tych archiwalnych zbiorów w Instytucie Sztuki PAN było ze wszech miar wskazane. Starania o uzyskanie przez ODZ pomieszczeń na ciągle rozrastające się zbiory własne jak dotąd nie przyniosły pozytywnych efektów. Po uzyskaniu odpowiedniej powierzchni lokalowej zbiór pomiarów wróci do Ośrodka Dokumentacji Zabytków, jednostki podległej Zarządowi Muzeów i Ochrony Zabytków.
Pomiary, o których mowa, opubliko-

Łasin – pomnik, M
Łopatki – pomnik, O, fot., opis
Łopuszka Wielka – projekt pomnika, PO
Magdalena – pomnik, kalka, ołówek
Majdanek – pomnik, M, O,
Maków Podhalański – pomnik, O
Marysin Wawerski – plan osiedla, O
Miętne – „Lisie Jamy”, szkic miejsca straceń, O
Nadolna – pomnik, M
Nasiechowice – pomnik, O
Nowe Miasto (?) (Neustadt) – M, PT
Nowy Dwór – pomnik, O
Nowy Dwór Maz. – plan cmentarza
Nowy Sącz – pomnik, O
Nowy Tomyśl – pomnik, O
Olkusz – pomnik, O
Olsztyn – pomnik, PT, PO, fot.
Oświęcim-Brzezinka – obóz koncentracyjny, plany, O
Pasłęk – pomnik, O, fot.
Pawłowo, woj. katowickie – pomnik, O
Pieńki – projekt cmentarza, O
Piława – pomnik, M
Płock – pomnik, M
Płońsk – pomnik, O, fot.
Pruszków – pomnik, O
Pszczyna – pomnik, PT, O
Radom-Firlej – pomnik, O, M
Rypin – pomnik, szkic, O
Rzuchów – cmentarz, O
Rzusów – pomnik, O
Sierpc – pomnik, M, O
Skotniki – pomnik, O
Skrwilno – cmentarz, O
Słomczyn, pow. Grójec – projekt pomnika powstańców, O
Sochaczew – pomnik, O, fot.
Staromieście – pomnik, M
Suwałki – pomnik, O
Treblinka – obóz, projekt pomnika, PO, PT
Tyłowa – pomnik, O
Warszawa – projekt klamki, M
Warszawa – projekt na konkurs pomnika, PT
Warszawa, ul. Radzywińska – projekt pomnika, O

wane zostały w *Katalogu pomiarów zabytków architektury i budownictwa*, Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria A t. III, wydanego przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 1967 r.
W depozyt przekazane zostały również projekty pomników walki i męczeństwa, których listę zamieszczamy poniżej w alfabetycznej kolejności według miejscowości.

Marian Paździor

Warszawa-Wola – pomnik, M
Warszawa – Mauzoleum Walki i Męczeństwa
Warszawa – więzienie w d. al. Szucha, M, O, PT, szkice
Warszawa, Nowy Świat 49 – tablica, M, O
Warszawa, Nowy Świat 64 – tablica, M, O
Warszawa – 3 tablice, M
Warszawa-Getto – projekt pomnika, PT
Warszawa-Wola, cmentarz, O
Warszawa – projekt tablicy na miejscu straceń, O
Warszawa – plan osiedla Muranów, O
Warszawa – plan fragmentu miasta, O
Wawer – projekt cmentarza, O, M
Włocławek – pomnik, O, fot., opis
Włoszczakowice – pomnik, PT
Wudzyń – projekt pomnika, O, PT, PO, fot.
Wysokie Mazowieckie – pomnik, O
Wyszków – pomnik, O, fot.
Zamość – pomnik na cmentarzu żydowskim, O, opis techniczny
Zbylitowska Góra – pomnik, O
Zgierz – pomnik, O, fot.,
Złaków – pomnik, PT
Żabików – pomnik, O
Żyrardów – projekt pomnika, O, M

Ponadto rysunki nie rozpoznane:

Projekt nieokreślonego pomnika, PT
Pomniki ofiar, O
Projekt pomnika, O
Projekt tablicy, O
Rezerwat pod „Flisami”, kalka, ołówek, kredka
Pomnik nieokreślony, O
Epigrafika z nieokreślonego pomnika, M, O
Projekt typowy pomnika, M, O
Projekt ogrodzenia cmentarza, O
2 projekty pomników Armii Radzieckiej, M, PO

PROBLEMY STAREGO MIASTA W KIELCACH

W dniach 2–10 marca 1987 r. czynna była wystawa *Rewaloryzacja i modernizacja staromiejskiego centrum Kielc* zorganizowana przez oddziały kieleckie SARP, SHS i TUP. W salach Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki wystawiono prace dyplomowe architektów Marka Pakuły i Piotra Szkliniarza.

W 1985 r. kielecki oddział SHS wystąpił z inicjatywą poddania publicznej dyskusji problemów związanych z formowaniem urbanistycznego i architektonicznego oblicza Kielc. Należy podkreślić, że kielecki oddział PP PKZ prowadzi prace nad opracowaniem studium historyczno-architektoniczne-

go staromiejskiego centrum. Termin ich zakończenia przewidziano na 1989 r.
Postępująca degradacja warstwy architektonicznej śródmieścia, będąca skutkiem wieloletnich zaniedbań remontowych, wytworzyło u wielu osób, mających bezpośredni lub pośredni

wpływ na dalszy jego kształt, przekonanie, iż stromiejski zespół nie jest godny pełnej ochrony. Niedocenia- nie, a często i niezauważenie tego, co w zespole tym jest najcenniejsze, a więc niemal w pełni zachowanego pierwotnego, średniowiecznego ukła- du komunikacyjnego miasta, wyzwoliło chęć (zwłaszcza w Biurze Planowania Przestrzennego) stworzenia nowocze- snego centrum administracyjno-usługo- wego w obrębie „matecznika” Kielc, na którego „gotyckim układzie dróg nie jest możliwe rozwiązanie współ- czesnego układu komunikacyjnego dla centrum”.

Nie czekając na zakończenie prac nad studium historyczno-architektoni- cznym staromiejskiego centrum Kielc, SHS – wspólnie z SARP i TUP – stwierdziło, iż należy pobudzić publi- czną, merytoryczną dyskusję nad rato- waniem zaniedbanego, znajdującego się już w bardzo złym stanie kielec- kiego zespołu starego miasta, dyskusję, której przebieg i echa mogłyby uświa- domić, zwłaszcza decydentom, właści- wą wagę problemu.

Temu celowi miała służyć omawiana wystawa. Zaprezentowane prace sta- nowią jedynie akademicką próbę da- nia odpowiedzi na postawione wcześ- niej zagadnienie. W prezentowanych na wystawie pracach ich autorzy po- łożyli akcent na przekształcenie trwa- jącej obecnie chaotycznej zabudowy i wyburzeń w celowy program ujedno- liczenia centrum, szanujący – w trakcie wprowadzania zmian lub nowych dla niego form – zastany układ urbanisty- czny, skalę zabudowy i rodzaj jego architektonicznego oblicza. Autorzy projektu – po wielu konsultacjach, m.in. z Leszkiem Adamczykiem, history- kiem sztuki opracowującym powstające studium historyczno-architektoniczne – zaprezentowali nowe, bo kompleksowe, podejście do problemu rewaloryzacji i modernizacji stromiejskiego centrum. Wychodząc od ogólnej koncepcji przechodzą do rozwiązywania proble- mów już w węższym zakresie – w obrębie poszczególnych kwartałów i pierzei ulic (nie pomijając przy tym wnętrza kwartałów), kładąc nacisk m.in. na zwartość zabudowy. Projek-

tanci podejmują również próbę uczytel- nienia nie istniejących lub zatartych traktów.

W dyskusjach aktywnie uczestniczyli członkowie oddziału kieleckiego SHS, między innymi mgr Bogusław Paproc- ki i mgr Leszek Adamczyk. Podkre- ślili oni, iż zachowanie staromiejskiego oblicza Kielc ma ogromną wartość dla jego mieszkańców. Wskazali również, że kielecki zespół starego miasta jest wielkim dobrem kulturowym, a zara- zem dowodem tożsamości i identyfikacji grodu nad Silnicą. Nikt z grona rozbitego środowiska architektów i ur- banistów opowiadających się za kom- pleksową ochroną starej substancji nie podjął się obrony (pomijając o- gólnikowe wypowiedzi) zachowania tradycji i nie wystąpił z propozycją pogodzenia tradycji z nowoczesno- ścią. Nikt nie próbował podważyć czę- sto absurdalnych wizji i mitów głosz- nych przez niektórych kieleckich ar- chitektów na miarę XXI wieku.

Zbigniew Wojtasik

ZAGADNIENIA OCHRONY ZABYTKÓW TECHNIKI W OKRESIE MODERNIZACJI PRZEMYSŁU*

W dniach 30–31 marca 1987 r. odby- ła się w Warszawie sesja poświęcona zagadnieniom ochrony zabytków tech- niki, zorganizowana przez Naczelną Organizację Techniczną, Polskie To- warzystwo Historii Techniki i Minister- stwo Kultury i Sztuki, Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków pod honorowym protektorem wiceprezesa Rady Mi- nistrów, prof. dr. Zbigniewa Gertycha. W skład Komitetu Honorowego weszli: prof. dr Jan Kaczmarek, prezes Na- czelnej Organizacji Technicznej, prof. dr Aleksander Krawczuk, minister kul- tury i sztuki, prof. dr Bogdan Sucho- dolski, przewodniczący Narodowej Ra- dy Kultury.

Otwarcia sesji dokonał prof. dr hab. Janusz Szosland, przewodniczący Rady Głównej NOT. Przemówienia wygło- sili: Krystyna Marszałek-Młyńczyk, wi- ceminister kultury i sztuki i Bogdan Suchodolski, przewodniczący Narodo- wej Rady Kultury. Słowo wstępne *Cele ochrony zabytków techniki* wygłosił prof. dr hab. inż. Alfred Wiślicki, pre- zes Polskiego Towarzystwa Historii Te- chniki.

W pierwszym dniu sesji zapoznano się z następującymi referatami: *Problemy ochrony zabytków techniki w aktual- nej sytuacji gospodarczej kraju* – inż. Jerzego Jasiuka, dyrektora Muzeum Techniki NOT w Warszawie; *Kierun- ki polityki konserwatorskiej w zakre- sie ochrony zabytków techniki* – doc. dr hab. Andrzeja Gruszeckiego, który podkreślił konieczność zintensyfikowa- nia działań w zakresie ochrony zaby- tków techniki w oparciu o aktywy orga- nizacji zrzeszonych w Federacji Sto- warzyszeń Naukowo-Technicznych NOT oraz kadre pracowników przemysłu. *Projekt karty ochrony zabytków techni- ki* jako projekt społeczny, a zarazem

wytyczne w tym zakresie, przedłożył i omówił dr inż. Andrzej Paszkiewicz z ramienia PHT w następujących punktach: a) zabytki techniki a usta- wa o ochronie dóbr kultury i o mu- zeach z 15 lutego 1962 r., b) specy- ficzne warunki powstawania zabytków techniki, c) podział zabytków techni- ki, d) kryteria, e) miejsca przechowy- wania i ekspozycji, f) finansowanie działalności związanej z utrzymaniem zabytków techniki w zakładach pro- dukcyjnych, muzeach zakładowych i zakładowych izbach pamięci, g) konserwacja zabytków techniki, i) formal- na strona działań. Projekt karty, po uwzględnieniu uwag i wniosków zo- łożonych na piśmie, będzie przedstawi- ony do zatwierdzenia Ministerstwu Kul- tury i Sztuki.

Po referacie zabierali głos goście za- graniczni z Hiszpanii, ZSRR, NRD, Wę- gier i Czechosłowacji.

Po przerwie wysłuchano następujące referaty: *Rola stowarzyszeń naukowo- technicznych w zakresie ochrony za- bytków techniki na przykładzie Stowa- rzyszenia Inżynierów i Techników Prze- mysłu Hutniczego* – mgr inż. Adama Palmricha, który zaapelował do zebra- nych, „aby dążyć do wydania odpo- wiedniego aktu prawnego umożli- wiającego przemysłowi – bez ucieka- nia się do jakichkolwiek wybiegów formalno-prawnych – finansowanie wszelkich przedsięwzięć, sprzyjających ochronie zabytków techniki, w celu za- chowania tych pomników naszej kul- tury materialnej dla przyszłych poka- leń”; *Warsztat pracy konserwatora za- bytków w dziedzinie ochrony zabytków techniki w województwie opolskim* – mgr. Janusza Prusiewicza, Wojewódz- kiego Konserwatora Zabytków w Opo- lu; *Patronat gospodarki nad zabytkami techniki na przykładzie drogowni-*

ctwa – mgr. inż. Konrada Jabłońskiego, który ukazał drogi rozwoju orga- nizacji służby ochrony drogownictwa oraz dorobek w zakresie ochrony za- bytków techniki. Opracowano kryteria kwalifikacyjne, zewidencjonowano w podziale na cztery grupy 794 obiekty (odcinki nawierzchni, obiekty mosto- we, tabliczki, obeliski, pomniki, kamie- nie pamiątkowe, znaki drogowe, obie- kty sakralne, budynki drogowe, pom- niki przyrody, maszyny i urządzenia techniczne, inne). Grupa „R” to 301 obiektów zabytkowych techniki drogo- wej o ogólnonarodowej wartości mu- zealnej, które weszły lub wejdą do rejestru zabytków i są lub będą pod ścisłą kontrolą konserwatorów woje- wódzkich; grupa „EN” to obiekty o wartości historycznej dla rozwoju te- chniki drogowej w liczbie 422, pozos- tające w ewidencji ogólnokrajowej Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych; grupa „EP” to 221 obiektów zabytko- wych znajdujących się w pasie drogo- wym, wymagających niekiedy zagospo- darowania i opieki konserwatorskiej; grupa „N” to 151 obiektów o charak- terze regionalnym, które powinny być chronione jako zabytkowe.

Pierwszy dzień obrad sesji zakończył referat *Wkład przemysłu okrętowego w dzieło ochrony zabytków techniki*, którego autorem był doc. dr Przemysław Smolarek, dyrektor Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku.

* Porozumienie między Naczelną Organizacją Techniczną a Ministerstwem Kultury i Sztuki w sprawie współpracy w zakresie ochrony zabytków techniki i rozwoju muzealnictwa tech- nicznego, podpisane przez wiceprezesa NOT, prof. dr. inż. Jana Kaczmara i wi- ceministra kultury i sztuki, Generalnego Konserwatora Zabytków, prof. dr. inż. Wik- tora Zina, weszło w życie 14 lutego 1978 roku.